CZU:811.135.1’373.232.1
https://doi.org/10.52505/filomod.2022.16.10

PORECLE ATRIBUITE UNOR COMUNITĂȚI ETNICE REPERCUTATE ÎN NUME DE FAMILIE

Viorica RĂILEANU

ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7855-3412
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, Chișinău

Nicknames Attributed to Ethnic Communities Reflected in Surnames

Abstract. *In the popular, informal system of personal denomination, nicknames constitute a valuable inventory. Theoretically, all the words of the Romanian language can become nicknames. Practically, however, the mechanism of forming nicknames involves a more complicated path.*

We distinguish the personal nicknames, assigned to individuals, and generic nicknames, attributed to some collectives. Therefore, over time, the Moldovan people had contact with various ethnic groups that passed or settled in these lands. The nicknames registered for ethnic communities tended to show the religion differences, language, customs, etc., to highlight the oppositions Christian vs. pagan, autochthonous vs. foreigner, etc., mocking certain traits, defects, vices, social conditions, etc.

In the study is made a selection of the most representative nicknames attributed to some ethnic groups, attested in historical documents, literature and which, transmitted, became surnames and can be found in the current onomastic nomenclature.

***Keywords*:** *ethnic community, nickname, patronym, surnames.*

Rezumat. *În sistemul popular, neoficial de denominație personală, poreclele constituie un inventar bogat. Teoretic, toate cuvintele limbii române pot deveni porecle. Practic însă mecanismul formării poreclelor presupune un drum mai complicat.*

Deosebim porecle individuale, atribuite persoanelor și porecle generice, atribuite unor colectivități. Așadar, de-a lungul timpului, poporul moldovenesc a avut contact cu diverse grupuri etnice care s-au perindat ori s-au statornicit pe aceste meleaguri. Poreclele înregistrate pentru comunităţilor etnice aveau tendinţa de a arăta diferenţele de religie, limbă, obiceiuri etc., de a evidenţia

opoziţiile creştin vs păgân, *autohton vs străin etc.*, *ironizând anumite trăsături*, *defecte*, *vicii*, *stări sociale etc.*

În lucrare se face o selecție a celor mai reprezentative porecle atribuite unor etnii, *atestate în documente istorice*, *literatură și care*, *transmise*, *au devenit nume de familie și se regăsesc în nomenclatorul onomastic actual.*

***Cuvinte-cheie*:** *comunitate etnică*, *poreclă*, *supranume*, *nume de familie.*

Spre deosebire de prenume și nume de familie care aparțin sistemului oficial de denominație personală, porecla, „invenție" a denominației populare, face parte din sistemul neoficial. În comunitate se pune „accent pe *ciufală*" (Faur, 2015, p. 373). Se crede că prin ironie, umor și satiră se pot îndrepta moravurile, răul. Poreclele erau însuşite, acceptate şi răspândite rapid chiar şi în cazurile când formele de exprimare erau caustice şi umoristice.

Porecla, conform DEX-ului, este definită ca „supranume dat unei persoane în legătură cu o trăsătură caracteristică a fizicului său, a psihicului sau a activității sale". DEX-ul nu operează o distincţie între *poreclă* şi *supranume*, utilizând termenii în regim de sinonimie. Or, „porecla şi supranumele sunt două categorii antroponimice controversate, fiind de multe ori confundate. Aceste confuzii pornesc, pe de o parte, de la definirea poreclei prin supranume, iar pe de alta, de la considerarea poreclei ca apt să devină direct nume de familie" (Firică, 2007, p. 224). Poreclele pot să evolueze şi să se transforme în supranume. Or, supranumele, în opinia lui I.-A. Candrea, este „o poreclă repetată şi de alţii" (1895, p. 8) care trece asupra urmaşilor. Această trecere este condiționată „foarte adesea" de pierderea noțiunii primitive depreciative (*ibidem*, p. 9). Constatăm că poreclele atribuite erau transmise ereditar chiar şi atunci când era vorba de însușiri pe care urmașii nu le mai aveau și de aceea nu pot fi explicate de cei care le poartă astăzi ca nume de familie. Porecla nu se naşte dintr-o necesitate antroponimică, dar, după cum se generalizează, îndeplineşte un asemenea rol, individualizând persoanele care le poartă (vezi Loşonţi, 1969, p. 117).

Poreclele au fost mai puțin cercetate din cauza dificultății de a le aduna. Cu toate acestea, cercetări privind unele aspecte legate de vechimea, originea şi diversitatea poreclelor sunt înregistrate. Primul cercetător care a acordat atenţia cuvenită problemelor generale ale poreclelor în limba română a fost Ion-Aureliu Candrea, care, în 1895, a publicat studiul *Poreclele la români*. Cercetătorul considera că poreclele trebuie să pună în evidenţă doar manifestările comportamentale negative, intuind în structura lor prezenţa unei metafore. Astfel, „botezătorul" trebuia să aibă o atitudine mai mult caustică decât una encomiastică.

Teoretic, toate cuvintele limbii române pot deveni porecle. Practic însă mecanismul formării poreclelor presupune un drum mai complicat. El porneşte de la alegerea şi acceptarea poreclei (dată, de multe ori, în familie sau în colectivităţile mici), concurenţa, dispariţia (atunci când o poreclă nu mai face aluzie direct la o particularitate a individului) sau transmiterea poreclei (de la purtătorul iniţial şi la alţi membri ai unei familii sau colectivităţi, fie în formă identică, fie sub formă derivată).

I.-A. Candrea clasifică poreclele în: *porecle individuale* şi *porecle generale*. Poreclele individuale au scopul de a satiriza, a ironiza o serie de aspecte fizice, morale, sociale ale indivizilor, iar „poreclele care se referă la diverse etnii sunt considerate de autor generale." (Faur, 2015, p. 373). Astfel, „poreclele s-au specialisat, avându-şi fiecare rolul de a califica mai de aproape pe *leneşi* şi *trândavi*, pe *proşti* şi *nevoiaşi*, pe *vicleni* şi pe *răi*, pe *urâţi* şi *zgârciţi*, pe *beţivi* şi *desfrînaţi*; de altă parte – pe *Ţigani* şi *Unguri*, *Evrei* şi *Greci*, *Nemţi* şi *Saşi* etc." (Candrea, 1895, p. 10).

Adevărul e că acolo unde a existat o relaţie directă cu o comunitate etnică s-au înregistrat şi porecle. Chiar şi grecii antici, iar mai târziu şi romanii au folosit cuvântul „barbari"[1] în relaţie cu popoarele din jurul lor. Lor li s-a părut că ele, în timp ce comunică, rostesc nişte sunete ciudate – „var-var". De aici şi porecla care mai târziu şi-a pierdut sensul iniţial şi a devenit un cuvânt folosit în mod obişnuit.

În scurgerea vremurilor, pe acest străvechi pământ românesc, s-au revărsat de-a lungul secolelor mai multe seminţii, fie în masă, fie în grupuri nu prea mari (turci, tătari, slavi, sârbi, nemţi, greci, bulgari etc.). Aceştia veneau ca ostaşi şi mercenari, ca negustori şi cărăuşi, ca păstori şi agricultori, ca pribegi politici pentru a-şi găsi aici rostul vieţii lor. Unele grupuri etnice s-au oprit temporar ori au fost asimilate, altele şi-au durat aşezări şi au rămas alături de români în decursul veacurilor, fapt ce a influenţat, într-o anumită măsură, formarea poreclelor. Aşadar, comunităţile etnice conlocuitoare se deosebeau prin credinţă, limbă, cultură etc. Din această perspectivă, se evidenţiau opoziţiile *creştin* vs *păgân*, *autohton* vs *străin*. Diferenţele de religie au fost reliefate de românii ortodocşi prin intermediul termenilor peiorativi: *latin*[2]/ *letin* „catolic", *liftă*[3] „om sau popor necredincios", *liftean*, *papist*(*aş*) „catolic", *păgân/pogan*, *spurcát* etc. Aceşti termeni se grupau în jurul sensului de „nebotezat, de altă credinţă decât cea creştină". Surprinzător este că românii îi porecleau şi *ghiauri* pe străini, un termen căruia, probabil, nu-i cunoşteau

[1] În Antichitate, *barbar* era un nume dat, de greci şi de romani, oricărei persoane care făcea parte dintr-o populaţie de origine străină şi pe care ei o considerau inferioară din punct de vedere cultural.

[2] Evoluţia semantică a lexemului *latin* vezi Şăineanu (1887, p. 237).

[3] Generalizându-se cuvântul *liftă* a fost aplicat, sub formele *litfă* sau *litvă*, tuturor celor străini care nu erau de religie ortodoxă.

sensul. Însuşi D. Cantemir scria că „nici o religie nu este urîtă Moldovenilor ca cea papistăşească…”. Odinioară *catolic* s-a dezvoltat în limba română cu accepţiunea peiorativă *eretic*. Apare şi porecla *vinitic*, variantă a lui *venetic* – epitet depreciativ pentru o „persoană venită din alte locuri şi considerată străină în locul unde s-a stabilit; cf. *nemernic*, *peregrin*, *pribeag*, *rahotă*, *venitură*” (MDA, 2010). Numele de familie atestate: *Latin* (3[4])/*Letin* (1)/ *Letina* (4); *Lifteniuc* (4)/*Liftiniuc* (17)/ *Litfin* (27)/*Litvin* (203); *Pagîn* (28)/ *Pagînu* (17)/*Păgânu* (8)/*Păgîn* (1)/*Păgînu* (124)/*Pogan* (2); *Vinitinschi* (64)/ *Vinitinscaia* (5).

Poreclele destinate comunităţilor etnice conlocuitoare aveau tendinţa de a arăta nu doar apartenenţa la religii diferite, dar şi deosebirile spirituale fundamentale, tradiţiile distincte. De asemenea, se luau în derâdere anumite trăsături sau particularităţi generale, tipare comportamentale, vicii etc.

La nivel lingvistic, pe lângă diferitele lexeme folosite, ironizarea, defăimarea se putea realiza şi prin utilizarea sufixelor augmentative (de obicei cu nuanţă depreciativă) sau prin folosirea numelor de animale pentru a caracteriza anumite maniere.

Comunitatea care într-adevăr se poate „mândri” cu cea mai mare bogăţie de porecle[5] sunt *romii*. Pe timpuri, termenul de *ţigan* nu avea conotaţii profund peiorative ca astăzi când acest atribut se invocă ori de câte ori cineva face rău, de aceea reprezentanţii acestei etnii obişnuiesc să fie denumiţi cu endonimul[6] *rom*. De obicei, toate poreclele la adresa ţiganilor erau depreciative. Astfel, „ţiganul e numit: *aramină*, *ighiptean*, *harapină*, *harapilă*, *Gaşper*, *Faraon*, *Stanciu*, *balaur*, *sarsailă*, *tartor*, *cornurat*, *cioară*, *cioroiu*, *ciurilă*, *ciorânglav*, *crancău*, *ciocă*, *graur*, *grangor*, *gărgăun*, *codobatură*, *corcodină*, *netot*; – ţiganca: *bahniţă*, *gaşperiţă*, *băhanie*, *baragladină*, *cidră*, *cioroaică*, *cioropină*, *coţofană*, *ciocănitoare*; – copilul de ţigan: *ciorpandel*, *grangur*, (*grănguraş*, *grăngurel*, *găngurel*), *danciu*, (*dănciucu*), *puradeu* (*purdelaş*) etc.” (Candrea, 1895, p. 11-12). Din cauza tenului măsliniu, această comunitate a fost cel mai des recunoscută pe baza trăsăturilor fizice şi au fost indentificaţi cu apelativele: *arap* „maur, negritean” (Şăineanu, 1938, p. 32); *cioară*, *cioroi*, *cioacă*, *ciucă* „cioară” (*ibidem*, p. 130, 135), *faraon* „drac”, *ighiptean* (v. *egiptean*) pentru că „poporul îi crede pe ţigani originari din Egipt”, *Gaşper* (< Gaşpar[7], unul dintre cei trei regi magi, înfăţişaţi, de obicei, ca un arap[8]), *garoi* /*baroiu* „cioară” (DEI,

[4] Cifra reprezintă frecvenţa numelui pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

[5] Numele cu o conotaţie negativă, denigratoare sau jignitoare se mai numesc *etnofolisme.*

[6] Nume care este folosit de un grup etnic pentru identificarea sa.

[7] *Gaşper*/ *Caşper* sau *Gaspar*/ *Caspar* este considerat, alături de Melchior şi Baltazar, unul dintre Magii de la Răsărit care au mers să-l vadă pe pruncul Isus după ce s-a născut.

[8] Într-un articol din *Encyclopedia Britannica* (1913) se precizează că „în conformitate cu tradiţia bisericii apusene, Gaspar este adesea reprezentat ca rege al Indiei”.

I, 1931, p. 127) etc. Simion Florea Marian notează că „ţiganii sunt porecliţi cu aceste nume, din cauză că peliţa de pe obrazul acestora e neagră mai ca şi penele cioarelor, apoi şi din acea causă, pentru că precum ciorele sunt forte obrasnice şi îndrăsneţe, că le alungi într-o parte şi ele se-ntorc pe de altă parte înapoi, aşa facu şi ţiganii, ori şi câtu i-ai alunga de la casă, ori şi câtu ai căuta să te desbărezi de dânşii, ei totuşi ţi se vâră în ochi şi-ţi ceru câte de tote." (1883, p. 32-33). O altă particularitate generală a ţiganilor este cea de a se manifesta zgomotos, reliefată prin lexemele *baragladină*, *baragă/barangă*[9]. *Gărgăun* este o poreclă dată ţiganilor „pentru îndrăzneala cu care umblă la cerşit" (MDA, 2010). Modul de viaţă nomad este reflectat în porecla *şătrar* (*şatră* + suf. *-ar*). *Danciu*, cu diminutivele *dăncişor* şi *dănciuc*, este o poreclă folosită pentru copilul de țigan și provenea de la prenumele foarte răspândit la aceștia. În Țările Române, țiganii au fost robi domnești, mânăstirești și boierești. Starea socială a țiganilor este redată prin apelativul *holop* „țigan rob". Apelative precum *băieş* „țigan care face obiecte din lemn sau din nuiele; țigan aurar", *balaur* „țigan (mai ales lăutar)" (MDA, 2010) relevă ocupațiile tradiționale ale acestei etnii și se constituie ca supranume colective și nu ca porecle. Astfel, atunci când se cerea să se precizeze etnonimul, diferenţierea se putea face și în funcție de profesie, inclusiv *căldărari*, *fierari*, *lăutari*, *lingurari*, *rudari*, *zlătari* etc. Numele de familii atestate astăzi: *Arap* (350)/ *Arapu* (628)/*Arapan* (538)/*Arapov* (12)/*Arapova* (26)/*Harapu* (3); *Balaur* (700)/*Balauru* (6); *Baroian* (6); *Cioacă* (3)/ *Cioca* (79); *Cioroi* (170)/ *Cioroiu* (1); *Ciucă* (6); *Danci* (122)/*Dancila* (3)/*Danciu* (14)/*Dăncilă* (1); *Faraon* (20)/*Faraonov* (18)/*Faraonova* (7); *Gaşper* (511)/*Gaşpar* (134); *Gărgăun* (59); *Graur* (2934)/*Graure* (2); *Holopov* (8)/*Holopova* (7); *Stanca* (15)/*Stancă* (75); *Șatra* (9)/ *Șatrov* (8)/ *Șatrova* (12)/ *Șatrar* (3)/ *Șatriuc* (2).

Porecla generică a *rusului* în partea de nord-est a teritoriului dacoromân este consemnată prin apelativul ironic *porc*. Are și o explicație: rusu-i ca porcul pentru că este obraznic, grosolan, nerușinat, josnic, ticălos și peste tot se bagă (v. Adam, 2015, p. 128). Rusul mai este numit *tarhan/targan* („taracani") (Seche, 2002), *caţap*[10]/ *Caţach*, *godârvac* „bădărani" (MDA, 2010),

[9] În *Etymologicum Magnum Romaniae* (HEM, 1893, p. 2484), sensul cuvântului redă ideea de zgomot, larmă, (semnal) de alarmă. V. Bogrea consideră că rom. *barangă* ar fi varianta lui *balangă* „clopot atârnat de gâtul animalelor, cuvânt de origine onomatopeică ce imită sunetul clopotului: balanga-balanga" (Bogrea, 1971, p. 24). Este atestat și ca regionalism cu sensul de „persoană căreia îi place să facă scandal".

[10] *Caţap* este o poreclă ofensatoare pentru reprezentanții națiunii ruse. Se crede că provine de la cuvântul „țap" și împreună cu prefixul *ca-* înseamnă „ca un țap". Or, pentru ruși era obișnuit să poarte bărbi lungi și groase, ceea ce a evocat asocieri cu reprezentanții paricopitatelor – *țapii*.

muscal[11] (cu var. *moscal*, *muscan*), *oros* (insultă ce putea face referire, în unele contexte, la *caţap* sau *muscal*), *pahonț/pohonț* (v. Șăineanu, 1938, p. 454). Pentru ironizarea şi defăimarea ruşilor, pe lângă aceste lexeme, se utiliza şi sufixul augmentativ cu nuanță depreciativă *-oi*. Astfel, *Rusoi* este o formaţie onimică disprețuitoare, explicată prin etnonimul *rus* + suf. *-oi.* Ruşii sunt ironizaţi şi prin expresii rimate care conţin termeni obsceni, construcţii pe care nu le vom reproduce aici din cauza caracterului licenţios. Or, acest tip de satirizare este întâlnit și pentru alte etnii. Nume de familie atestate: *Caţac* (76)/ *Caţap* (12)/ *Caţapov* (2)/ *Caţapova* (3); *Muscalu* (10)/*Moscal* (170)/*Moscalu* (1110)/*Moscaleț* (32); *Targan* (11)/*Tarhan* (14)/*Tarhon* (3)/*Turhan* (9); *Porcul* (64)/*Porciuc* (3); *Oros* (17); *Pohonțu* (12)/*Pohonța* (9); *Rusoi* (141)/*Russoi* (33)/*Rosoi* (2).

Grecul era ironic poreclit *capră* (Seche, 2002), *parpalec* (*ibidem*), *măslinar* (Scriban, 1939, p. 789), *caţaon*, *cochint*, *grecotei* etc. *Capră* era o poreclă ce ironiza mândria şi sărăcia grecilor. Cf. şi expresia *capră râioasă* „grec înfumurat” (DEI, I, 1931, p. 217). Porecla *parpalec* făcea trimitere, probabil, la pronunţarea peltică a grecului (Scriban, 1939, p. 937), ulterior, reflectând ocupaţia predilectă a grecilor, *parpalec* a devenit un „epitet depreciativ dat unui (negustor) grec; vânzător ambulant grec, de covrigi și plăcinte”. *Caţaon* este un epitet ironic atribuit grecilor în special arendaşilor greci (v. Șăineanu, 1938, p. 111) şi derivă din „ngr. *kátsi* „şezi” ori *kátsi kalá* „şezi bine, astâmpără-te”, auzit des de români de la greci” (Scriban, 1939, p. 240); cf. *cochint*. *Grecotei* este termen injurios dat grecilor, alcătuit din etnonimul *grec* şi *-otei*. Cu accent disprețuitor se atestă şi în expresia „grecotei cu nas subțire” întâlnită în celebra „Scrisoarea a III-a”, de Mihai Eminescu. Nume de familie atestate: *Capra* (52)/ *Capră* (36)/ *Caprî* (12); *Caţaonu* (1).

Stereotipurile față de evreii care locuiesc în Republica Moldova mai persistă și astăzi în societate. Unii conaționali îi consideră zgârciți, leneși, răi, se îmbogățesc ilegal și au un miros specific (v. *Cum sunt percepuți evreii în Moldova*, 2016). *Parhă* (< rus. *parh* „râie”) (Scriban, 1939, p. 935) sau *parhal/harhăr* (MDA, 2010), cu înțelesul de „pacoste”, este o poreclă ironică dată evreului. Obrăznicia evreilor este subliniată de cuvântul *târtan* (< germ. *Untertan* „supus”) care este, la fel, un „epitet plin de dispreț la adresa Jidanului” (*ibidem*, p. 1326), un „nume dat în batjocură ovreilor” (Șăineanu, 1938, p. 643), „fiindcă *jidanii*, pe cînd consulii marilor puteri aveau mare autoritate în Țările Românești, cînd îi luai din scurt, strigau: *Oi vei! Oesterreichischer unterthan!* (adică „supus austriac”). Românu, cu sarcazmu lui, tot auzindu-i strigînd *unterthan*, a zis *un Tîrtan*” (Scriban, 1939, p. 935). „Cuvântul

[11] Inițial, acest cuvânt nu avea o conotație peiorativă, deoarece indica un originar din Rusia centrală și apoi pe orice persoană rusă. De-a lungul timpului, porecla *muscal* a căpătat un caracter negativ și a devenit sinonim cu lăudăroșenia și înșelăciunea.

a apărut pe la sfârşitul sec. XVIII […] când încep să năvălească evreii în Ţările Române, cu predilecţie în Moldova. Adulmecând posibilitatea unui profit uşor, ei invadează ca lăcustele, în valuri succesive, localităţile din nordul Moldovei pentru ca, mai târziu, să se extindă peste tot. Mai ales după 1829, îi găsim în orice localitate românească." (v. *Cine erau* „târtanii"?). Iată cum prezintă marele istoric A. D. Xenopol această pacoste căzută pe capul poporului român: „Ei fiind foarte protejaţi de consulii lor, fac toate nelegiuirile nepedepsiţi. Aceşti străini au deschis pretutindeni prăvălii, au cumpărat proprietăţi, grădini, vii, fiind ingăduiţi a o face de către domnii Greci (fanarioţi n.a.) care aveau interes a sta bine cu consulii; mai luaseră încă în arendă, cu preţuri de râs, moşiile mănăstirilor; împrumutaseră cu amanet (ipotecă) pe pământuri cu dobânzi neauzite, luându-le apoi, la neplată, amaneturile în proprietate, fără a respecta formele prevăzute de legile ţarei. Dădeau falimente frauduloase acoperite de consuli, care aveau singuri căderea de a se amesteca în asemenea treburi, sărăcind astfel pe naţionali." (Xenopol, 1930, p. 66).

O poreclă ce reflectă obiceiul străvechi al evreilor de a-şi aranja perciunii într-un stil propriu este *perciunat/perciunos* (< *perciune* + suf. *-at*, *-os*). Un „epitet de ură la adresa jidanului" (Scriban, 1939, p. 293) este şi apelativul *câine*. Zgârcenia evreului este redată prin lexemul *ciufut* etc.

Odinioară, lexemele *jid*, *jidan*, *jidov* erau utilizate ca etnonime sinonimice şi nu implicau conotaţii depreciative la adresa evreilor. Astăzi sunt înregistrate în dicţionarele româneşti ca termeni depreciativi pentru acest grup etnic. Nume de familie atestate: *Cînev* (158)/ *Cîneva* (133); *Harhalov* (4)*/Harhalova* (3); *Parhalschi* (2)/*Parhalischi* (1); *Tîrtan* (32).

Cele mai obişnuite porecle ale nemţilor se consideră a fi *şvab* (cu var. *şfab*) şi *sas* care, de fapt, sunt etnonime şi prin ele se identificau odinioară locuitorii din Suabia şi Saxonia. Ulterior, *şfab* a devenit un „nume generic dat coloniştilor germani, francezi, italieni, spanioli şi bulgari aşezaţi succesiv în unele regiuni din Banat şi Transilvania, în secolul XVIII sau persoanelor care fac parte dintre urmaşii acestor colonişti". *Saşii* au fost ironizaţi şi satirizaţi în mentalul colectiv al românilor pe seama faptului că întotdeauna „rămâneau păgubaşi". Sasul e poreclit *honţ*, formă modificată a prenumelui german *Hans* (sas. *Honz* < germ. *Hans* < *Johannes*, echivalent al prenumelui românesc *Ion*). Românii au mai folosit pentru nemţi „nume de ocară" ca *şonţ*, *şonţişor* (din *honţ*, porecla sasului) şi *şoacăţ* cu sensul de „catolic".

Porecla *Fritz*, hipocoristic al prenumelui *Friedrich*, unul dintre cele mai comune prenume din Germania, le-a fost atribuită germanilor de ruşi, în urma confruntărilor militare din Primul Război Mondial şi a fost preluată şi de noi şi devenită deosebit de populară din 1941.

L. Şăineanu consemnează că însuşi apelativul *neamţ* (< sl. *nĭemĭtĭ*, din *nĭemŭ* „mut") era o poreclă atribuită de slavi germanilor (1929). Aşadar,

slavonii îi considerau „muți pe vecinii lor germani”, care nu le înțelegeau limba și nu le răspundeau când erau întrebați. Nume de familie atestate: *Friț* (3)/*Friţler* (7)/ *Friţac* (8); *Hans* (3); *Șonț* (20)/ *Șonțu* (155)/ *Șonțovoi* (8)/ *Șonțevoi* (13); *Șfabu* (6)/ *Șvab* (22)/ *Șvabu* (28).

În sistemul românesc al denominaţiei, ungurii beneficiază de o serie de porecle expresive. Astfel, particularităţile de limbă sunt indicate prin porecla *pupeze*. Diversitatea culturală este redată prin porecla *ceangăi* (v. *șalgău*) (< magh. *csangó*) și face aluzie la graiul lor cel aspru „rău sunător la ureche”. Religia ungurilor era reflectată prin termenii *calvin* „tiran, rău, hain” sau *latină.* O poreclă dată ungurului este și cea de *șoangher*. Nume de familie atestate: *Pupăza* (14)/ *Pupăză* (67)/ *Pupazan*(16)/ *Pupăzan* (12)/ *Pupeza* (63). Acest nume însă cu ușurinţă putea fi atribuit și unor persoane.

Bulgarii sunt numiți ironic *bostangii*. Această poreclă era atribuită bulgarilor pentru că obișnuiau să vândă bostani (Șăineanu, 1929, p. 208). Porecla *șcheau* li se dădea bulgarilor pentru că erau de „origine s(c)lavonă”. *Șcheii din Brașov* era un cartier al orașului, locuit odinioară de bulgari, astăzi românizați, numiți și *trocari* „nume dat scheilor care împletiau găitanul pe troacă”. *Grivan* era poreclit bulgarul care locuia în satele românești. Nume de familie atestate: *Bostanci* (6)/*Bostanji* (14); *Șcheau* (80)/ *Șchiau* (13) etc..

Fiecare naţiune are propriul nume care o identifică, o defineşte. Pe lângă denumirea oficială însă atestăm și porecle. În lucrarea de faţă au fost prezentate unele porecle atribuite *romilor*, *ruşilor*, *grecilor*, *evreilor*, *germanilor*, *ungurilor*, *bulgarilor.* Unele porecle sunt fixate prin diverse lexeme, altele prin nume de animale (*ţap*, *câine*), păsări (*cioară*, *graur*, *pupăză*), insecte (*tarhan*, *gărgăun*) și au fost întrebuinţate pentru a descrie tipare de comportament pentru unele etnii. Conţinutul conotativ al lor este bine cunoscut. Astfel, *ţapul* este unul dintre simbolurile asociate frecvent „desfrânării”, *câinele* incriminează mai degrabă „răutatea”, *cioara*, *graurul* face trimitere la culoarea neagră, iar prin apelativul *pupeze* românii îi numesc pe oamenii guralivi, bârfitori, defăimători etc. Desigur, poreclele nu sunt menționate în documentele oficiale, pentru că unele sunt batjocoritoare, altele sarcastice sau ofensatoare. În prezent, poreclele sunt golite de sens și și-au pierdut funcția lor inițială. „Moștenitorii unor porecle, nu mai înțeleg astăzi sensul lor, nu le mai percep valoarea lor funcţională inițială. Astfel, poreclele au rămas niște etichete frumoase cu parfum de intenții moralizatoare” (Faur, 2015, p. 373). Toate poreclele însă au propria lor istorie și cunoscând-o poți înțelege multe despre vecinul, adversarul sau vecinul vecinului tău. Unele dintre porecle s-au pierdut în negura vremii, în timp ce altele, dimpotrivă, există până astăzi și au devenit nume oficiale în limbile din care au provenit. Totul a depins de situația istorică care a contribuit la apariția lor și de relațiile ulterioare dintre „popoare”.

Referințe bibliografice:

1. ADAM, Gabriela Violeta. Etnonime şi porecle pentru diferite nume etnice, pe baza ALR II. În: *DACOROMANIA*, serie nouă, XX, 2015, nr. 2, Cluj-Napoca, p. 123-134.
2. BOGREA, Vasile. *Pagini istorico-filologice*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi indice de Mircea Borcilă şi Ion Mării. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1971.
3. CANDREA, Ion-Aureliu. *Poreclele la români*. Bucuresci: Editura Librăriei Socecu & Comp., 1895.
4. *Cine erau „târtanii"* [online]. 30 iulie 2013. Disponibil: https://istoriaincomoda.wordpress.com/2013/07/30/ Cine-erau-tartanii/ [citat 15.10.2022].
5. *Cum sunt percepuți evreii în Moldova* [online]. 18 noiembrie 2016. Disponibil: https://timpul.md/articol/ Cum-sunt-perceputi-evreii-in-moldova-100144.html [citat 15.10.2022].
6. DEI, I = CANDREA, I.-Aurel, ADAMESCU. Gh. *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. București: Editura „Cartea Românească", vol. I, 1931.
7. FAUR, Vasile. Din antroponimia comunei Chisindia, judeţul Arad. Nume şi porecle. În: *Analele Aradului*, vol. 1, 2015, p. 366-386.
8. FIRICĂ, Camelia. Onomastică românească. Probleme teoretice privind categoriile antroponimice: poreclă şi supranume. În: *Studia Romanica et Aglica Zagrabiensia* (SRAZ), 2007, vol. LII, p. 215-257.
9. HEM = PETRICEICU-HASDEU, Bogdan. *Etymologicum magnum Romaniae.* – Tomul 3. București: Editura Socecu, 1893.
10. LOŞONŢI, Dumitru. Sistemul popular de denominaţie personală din Bonţida (jud. Cluj). În: *Cercetări de lingvistică*, 1969, nr. 1, p. 115-123.
11. MARIAN, Simion Florea. *Ornitologia poporană română*, tom. II. Cernăuţi: Tipografia lui R. Eckhardt, 1883.
12. MDA, 2010 = *Micul dicționar academic*, ediția a II-a. Academia Română, Institutul de Lingvistică. București: Editura Univers Enciclopedic, 2010.
13. SCRIBAN, August. *Dicționaru limbiĭ românești.* (*Etimologii*, *înțelesuri*, *exemple*, *citațiuni*, *arhaizme*, *neologizme*, *provincialisme*). Ed. I-a. Iași: Institutul de arte grafice „Presa Bună", 1939.
14. SECHE, Mircea, SECHE, Luiza. *Dicționar de sinonime.* Editura Litera Internațional, 2002.
15. ŞĂINEANU, Lazăr. *Dicţionar universal al limbii române.* Ediţia a VI-a. Craiova: Editura „Scrisul românesc" S.A., 1929.
16. ŞĂINEANU, Lazăr. *Dicţionar universal al limbii române.* Ediţia a VIII-a. Craiova: Editura „Scrisul românesc" S.A., 1938.
17. ŞĂINEANU, Lazăr. *Încercare asupra semasiologiei limbei române*: *studii istorice despre transiţiunea sensurilor.* Timişoara: Editura De Vest, 1887.
18. XENOPOL, A. D. *Istoria romanilor din Dacia Traiana. Volumul 11*: *Istoria politică a Ţărilor Române dela 1822-1848*. Editura: Cartea Românească, 1930.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea ştiinţifică a patrimoniului lingvistic naţional în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu".